

نگاهی به کتاب
سخن‌های دانندگان: گفت‌وگو با شاهنامه‌شناسان

مهراد، حامد، ۱۴۰۰، سخن‌های دانندگان: گفت‌وگو با شاهنامه‌شناسان، به
خواستاری و اشراف محمدجعفر یاحقی، تهران: نگاه معاصر، ۱۱۰۰ نسخه، ۴۵۲ ص.

تحریریه پاژ^۱

با آنکه سال‌ها از تخصصی شدن دانش شاهنامه‌شناسی می‌گذرد و این اثر سترگ از دیدگاه پژوهشگران حوزه‌های گوناگون فرهنگ از ادبیات گرفته تا تاریخ، اسطوره‌شناسی، جامعه‌شناسی و علوم سیاسی بررسی و بازخوانی شده است، اما هنوز و هم‌چنان دریچه‌های بحث و تبادل نظر درباره آن گشوده است و محققان به واکاوی زوایای آن مشغولند و هر دم از آن باغ بری می‌چینند. در این میان، گفت‌وگو درباره برخی نکات و ظرایف شاهنامه هنوز به پایان نرسیده است و دیدگاه‌های تازه، افق‌های گسترده‌تری را پیش چشم خوانندگان آن می‌گشاید؛ افزون بر این، از کنار هم قرار گرفتن آرای گوناگون درباره مسئله‌ای واحد، نتایج قابل تأمل دیگری نیز برای پژوهشگران و علاقه‌مندان حاصل خواهد شد، به گونه‌ای که تدوین و تألیف چنین مجموعه‌ای از دیدگاه‌های گوناگون درباره مهم‌ترین مسائل حوزه شاهنامه‌شناسی به یکی از نیازهای پژوهشی این عرصه تبدیل شده است.

۱. مؤسسه فرهنگی خردسرای فردوسی.

سخن‌های داندگان، پاسخی است به چنین نیازی. این کتاب شامل پرسش‌هایی مشترک از شاهنامه‌شناسان برجسته ایران و جهان است و هدف آن افزون بر بررسی دقیق‌تر و آسیب‌شناسی مسائل روز شاهنامه‌پژوهی و شناسایی مسیرهای ممکن این شاخه از فرهنگ، کنار هم نشان دادن آرای مختلف پژوهشگران در زمینه‌ای واحد و دستیافتن خانواده بزرگ ادب حماسی به نتایج حاصل از آن است. این مهم جز از طریق گفت‌وگوی مستقیم و دریافت آرا و دیدگاه‌های دانشمندان و متخصصان محقق نخواهد شد. این مجموعه گامی است در این مسیر و نتیجه آن پاسخ‌های گوناگون است به پرسش‌های مشترک تا برای علاقه‌مندان آموزنده و برای دانشجویان هم‌چون کلاس درس و برای متخصصان گشاینده باب بحث و گفت‌وگو باشد. ناگفته پیداست که نتایج آماری حاصل از این گفت‌وگو نیز برای ادب حماسی کارآمد و ضروری خواهد بود.

در طرح پرسش‌ها دست‌کم دو هدف و چشم‌انداز وجود دارد؛ نخست اینکه پاسخ آن‌ها گره‌ای از کار ادب حماسی بگشاید و دوم اینکه از کنار هم قرار گرفتن پاسخ‌های یک پرسش مشترک، برای خواننده نتیجه آماری به دست آید و بشود درباره آن به تأمل نشست. در مجموع ۲۸ سؤال از هر کدام از شاهنامه‌شناسان پرسیده شده که عناوین برخی از پرسش‌ها عبارت‌اند از:

- اگر فردوسی را تنها، منظوم‌کننده شاهنامه ابومنصوری بدانیم، و بر امانت‌داری کامل او در پیروی از منابعش صحه بگذاریم، بنابراین کار بزرگ فردوسی چیست؟ چرا فردوسی را حکیم می‌نامیم؟ حکمت فردوسی در چیست؟ در واقع، فردوسی چه کاری جز منظوم کردن شاهنامه ابومنصوری انجام داده است که لقب «حکیم» پیش از نام او می‌نشیند؟ افزون بر این، با توجه به اینکه از زندگی فردوسی اطلاعات چندانی در دست نیست و بخشی هم از آنچه موجود است، در صحت آن تردید وجود دارد، معیارهای «حکیم» بودن فردوسی از نگاه شما کدام‌اند؟

- با وجود اینکه سرایش شاهنامه از زمان سامانیان آغاز شده، چرا فردوسی از شهریاران این خاندان سخنی به میان نیاورده است؟

- منظومه‌های پس از شاهنامه را که به پیروی از آن سروده شده‌اند، منظومه «پهلوانی» می‌نامید یا منظومه «حماسی»؟ با توجه به آن تعریف و کارکردی که از حماسه نزد شماست، دیدگاهتان درباره نامیدن حماسه‌های دینی / مذهبی چیست؟

- در میان پژوهش‌های حماسی، به‌طورکلی و شاهنامه‌پژوهی به‌طور خاص، جای چه پژوهش‌هایی را خالی می‌بینید؟ و حرکت پژوهش‌ها به چه سمت و سویی ضروری‌تر است؟

- اگر فردوسی را بزرگ‌ترین پرچم‌دار شاخه شعوبیه بدانیم، به خطا رفته‌ایم؟ چه نسبتی میان فردوسی و شعوبیه قائل‌اید؟

- آموزه شاهنامه برای جامعه امروز ایران چیست؟

- از میان منظوم‌های حماسی پس از شاهنامه کدام یک را مهم‌تر و ارزشمندتر می‌دانید؟ دلیل انتخابتان چیست؟

- نظرتان درباره ادبیات عامیانه حماسی و به‌طور خاص طومارهای نقالی و نقش و ارزش آن‌ها در تصحیح شاهنامه، به‌ویژه در تشخیص داستان‌های افزوده / کاسته چیست؟

- دیدگاه شما درباره پهلوی‌دانی فردوسی چیست؟ فردوسی زبان پهلوی می‌دانست؟

- از نظر شما موضوع شاهنامه چیست؟ (تاریخ، اسطوره، اخلاق، ایران ...) لطفاً فقط یک موضوع را به عنوان موضوع اصلی شاهنامه بیان کنید).

گوناگونی و گستردگی پاسخ‌ها حاکی از این است که هنوز و هم‌چنان راهی دراز پیش‌روی پژوهش‌های شاهنامه‌ای و ادب حماسی قرار دارد. استادان و شاهنامه‌پژوهانی که در این مجموعه به

پرسش‌ها پاسخ داده‌اند عبارت‌اند از: عبدالغفور آرزو، سجاد آیدنلو، حمیدرضا اردستانی رستمی، محمود امیدسالار، مهری بهفر، محمد بهنام‌فر، محمود جعفری دهقی، جويا جهانبخش، محمود حسن‌آبادی، جلال خالقی مطلق، ابوالفضل خطیبی، حسن ذوالفقاری، محمد رضا راشد محصل، محمود رضایی دشت ارژنه، علی رواقی، وحید رویانی، زاگرس زند، حمید طبسی، فرزاد قائمی، ابوالقاسم قوام، علیرضا قیامتی، آنا کراسنولسکا، علی کرامتی مقدم، میرجلال‌الدین کزازی، هلن گیوناشویلی، اولریش مارزلف، جواد محقق نیشابوری، محمود مدبری، چنگیز مولایی، اکبر نحوی، محمدجعفر یاحقی و نعمت ییلدیریم.

فهرست مصاحبه‌شوندگان خود گویای تنوع حوزه مطالعاتی استادان از زبان و ادبیات تا تاریخ، مردم‌شناسی، شرق‌شناسی، فقه‌اللغة (واژه‌شناسی)، ادبیات عامیانه، ترجمه، سیاست و جامعه‌شناسی است؛ با این حال، نقطه مشترک همه آن‌ها مطالعه و شناخت شاهنامه است و این پشتوانه محکمی برای اعتبار و انسجام این مجموعه به‌شمار می‌رود.